

A tantárgyi koncentráció néhány lehetősége a rajz- és a magyarórákon

I. A rajz tantárgy sokrétű feladatainak eredményes megoldása érdekében önmagunkban is ki kell fejleszteni azokat a képességeket, melyekkel értően irányíthatjuk a nevelő-oktató munkánkat. Személyiségünkkel fel kell készülni az esztétikai és érzelmi örömeket, ismereteket nyújtó foglalkozásokra. Vasarely szerint: „A művészet mindenki számára elérhetővé kell tenni”. Ezért mi, alsó tagozatos nevelők sokat és többféle módon tehetünk.

Egyik a természetes koordinációs lehetőségek kihasználása, a tantervi koncentráció konkrét megvalósítása. Egy-egy tantárgy hatékonysága úgy érvényesül igazán, ha megfelelő kapcsolatot teremt a többi tárggyal. Szem előtt kell tartanunk más tantárgyak ismeretanyagát, felhasználni ezt a rajzi feladatsorok megtervezésében, a vizuális problémák megoldásánál.

Így segíthetjük a tantervi követelmények elsajátítását, és ezáltal gazdagítjuk az esztétikai nevelés tartalmát, szolgáljuk a látáskultúra sokoldalú fejlesztését.

Amikor a tanítási órákon a valóságnak más-más szempont szerinti megismerése történik, akkor válik valóra a komplexitás.

II. A tantárgyi koncentráció lehetősége minden tantárgyban benne rejlik. Az első helyen mégis úgy érzem, az anyanyelv áll.

1. Elsősorban fontos a *könyvek*, olvasókönyvek képanyagának segítségül hívása rajzi feladatokhoz.

Az 1—2. osztályos tankönyvillusztráció olyan, hogy forma- és színvilága szinte vonzza a gyermek tekintetét, elindítja képzeletét, fantáziáját. Felismeri, illetve egyre jobban tudatosul benne, hogy gondolatait, érzésvilágát nemcsak szóban, írásban, de rajzzal is közölheti. A rajz nemzetközi nyelv is, de ennek is meg kell tanulni betűit, jeleit, hogy érteni, használni tudja.

A gyermek számára igazán jó, érdekes és vonzó az a könyv, amelyben szép rajzokat, képeket talál. Rajzórán a képek kerülnek előtérbe (tér, forma, szín). Megismerik a tanulók a rajzokat, illusztrációkat készítőik nevét is (pl.: Sóti Klári, Kiss István, Reich Károly, Würtz Ádám stb.).

Ügyeljünk arra, hogy mindig kéznél legyen a szép könyv, a szép illusztráció (akár szépirodalmi, ismeretterjesztő vagy művészeti jellegű).

Könyves-környezetet teremtsünk!

Szívesen gyűjtenek újságokból, folyóiratokból képeket, fotókat... stb. a tanulók. Ezekből csoportosan vagy egyénileg szép, művészi jellegű értékes albumok, könyvek készíthetők (festészet, szobrászat, népművészet, építészet stb.).

Szakköri munka keretében a könyvkötést is megismertethetjük. (Jól kapcsolódik ide pl. 3. oszt. A könyv útja hazánkban, Mátyás király könyvesházában c. olvasmány.)

Ügyes könyvismertetőt-könyvajánlást tudnak tartani ezekből a könyvekből tanulóink.

2. A kapcsolatteremtés másik formája, hogy a *szemléltető anyagot, képet*, melyet egy-egy vizuális probléma megoldásához használunk fel, úgy válasszuk meg, hogy az anyanyelvi órán tanult ismeretekhez kapcsolódjon, elmélyítse azt.

Pl.: 3. oszt. Szabó Pál: Nyári Viktor c. olvasmányát idézi *Lotz Károly Zivatar a pusztán* c. alkotása.

(sötét felhők — fehér gólya szerepe)

Petőfi Sándor: Fekete kenyér

Kovács Margit: Kenyérszegő kerámia

Jókai Mór nyomán: Buda visszavívása

Benczúr Gyula: Budavár visszavétele

Konrád Lorenz: Az akvárium

Paul Klee: Varázshalak

Barátaink a madarak

Borsos Miklós: Repülő madár (márvány)

Gádor István: Madár (porcelán)

Honfoglalás

Munkácsy Mihály: Honfoglalás c. festménye

Holdfogyatkozás

Székely Bertalan: Egri nők

Hunyadi János harcai a törökkel

Pátzay Pál: Hunyadi-émlékmű (Pécs)

Egy régi-régi nyár

Deák Ébner Lajos: Hazatérő aratók

Munka

Radnay Gyula: Szekerek

A szélmalomharc

Edvi Illés Aladár: Szélmalomok

A vízimalom

Brodszky Sándor: Vízimalom

Dózsa György vitézsége

Kiss István: Dózsa (bronz)

Somogyi József: Dózsa (Cegléd) stb.

Természetesen rajtunk múlik, mit, mikor, mire, hogyan használunk fel a tanítási órák során.

3. Népmesékhez, versekhez, történetekhez *illusztráció készítése*.

Az ismert mese, történet elindítja a tanuló képi gondolkodását, fejleszti beszéd-készségét. Illusztráció készítése közben beleéli magát az eseménybe.

A vers silusképeivel, hanghatásaival érzékletesen szolgálja a belső látás fejlesztését.

Pl.: 1. oszt. Ki a veszedelmesebb? Népmese (színek). Lila fecske — Nemes Nagy Ágnes. Kutyabál — Weöres Sándor.

2. oszt. Béke — Benjámín László. A kiskakas gyémánt félkrajcárja című mese illusztrált képeit összerakva szemet gyönyörködtető leprellő készíthető.

Jó képanyag hozzá: *Bernáth Aurél*: Vidéken, *Csók István*: Züzü a kakassal c. festménye.

4. *Bábfigurák, jelmezek, diszletek, kellékek készítése* egy-egy történethez, meséhez stb.

Pl.: 2. oszt. A kiskakas gyémánt félkrajcárja. (Tulajdonságok kiemelése, formaegység, pl.: török császár — kövér; szín — irigy — sárga.)

3. oszt. Fazekas Mihály: Lúdas Matyi.

A gyerekek beleélik magukat a szerepekbe, így fény derül egyéniségük egy-egy oldalára, ezzel hasznos segítséget nyújtanak személyiségük alaposabb megismeréséhez.

5. Az olvasásóra ismeretanyagából merítve, emberalakok, állatfigurák *mintázása*, edények *formálása*, agyagból, gyurmából.

Pl.: 3. oszt. Hogyan lett a homok és az anyag? c. olvasmány. (anyagismeret).

Mintázd meg Döbrögit és a nagymamát! Állíts emlékművet Mátyás királynak! stb. Mondd, szereted az állatokat c. vers. (Állatfigurák mintázása.)

Mintázás közben a tanuló a karakter kifejezésére törekszik, keresi az anyag felületének kifejezéséhez a megfelelő módot.

6. a) Szólások, közmondások keresése színekre.

Pl.: Ritka, mint a fehér holló.

Olyan piros lett, mint a pipacs.

Jobb itthon a fekete, mint máshol a fehér.

— *Találás kérdések:*

Fekete pohárból iszik egy holt madár, fekete a nyoma, ha fehér mezőn jár. (lúdtoll)

— *Mesék, versek*

Hervay Gizella: Piros mese (vörös)

Tadeusz Rozevich: Borostyánmadár (sárga)

Lázár Ervin: Virágszemű (kék)

Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske

b) *Képek, műalkotások gyűjtése, rendezése egy-egy feladatkörhöz.*

Pl.: 2. osztályban *őszi hangulati képek:*

Ferenczi Károly: Október

Kernstock Károly: Szilvaszedők

Paál László: Fontainebleau-i erdő

3. osztályban *munkával kapcsolatban életképek:*

Thorma János: Borsót fejtő parasztember

Fényes Adolf: Babfejtők

Munkácsy Mihály: Rőzsehordó nő, Köpülő asszony

Ferenczy Noémi: Rőzsehordó nő (gobelin)

7. *A meglévő szókincs használatára, bővítésére, árnyalására műelemzések során.*

Pl.: 3. oszt. „A városi levegő szabaddá lesz” c. olvasmányból kiindulva az építészeiről beszélgetve (városiak, palota, vendégfogadó, díszes rózsablak, modern homlokzat stb.).

8. *Népművészeti alkotások összekapcsolása népszokásokkal.*

Pl. 3. osztály: Lucázás; regölés; régi használati tárgyak gyűjtése. Képanyag: Korniss Dezső: Kántálók. Masacció: A háromkirályok imádása.

9. Frissen szerzett *élmények alapján képalkotások*, felhasználva az irodalmi ismereteket.

Pl.: 1. oszt. Májusi léggömbök; Május elsején. Képanyag: Szinyei Merse Pál: Majális; Ferenczy Károly: Majális.

III. A koncentráció lehetősége magyarórákon is adott, csak élni kell vele, például a következőképpen:

1. *Szógyűjtések, csoportosítások festmények, képek alapján.*

Pl.: cselekvést kifejező igék; főnevek, melléknevek gyűjtése. Id. Pieter Brueghel Tél; Gyermekjátékok c. alkotásáról.

2. *Olvasmányok vázlatpontjainak megfogalmazása rajzzal; képregény készítése.*

Pl.: 1. oszt. Erdőben jártunk. (Rajzold le a következő jelenetet!)

3. *Történet, fogalmazás összeállítása gyermekrajzokból.*

Pl.: 3. oszt.: Kirándultunk.

4. *Festményeknek, rajzoknak címet adni (lényeglátás).* A képek is mindig a címről szólnak, mint a fogalmazások.

5. *Képekhez versek, mesék keresése.*

Pl.: Picasso *Békegalamb* c. alkotása; Benjámín László Béke c. verse.

6. *Meséből egy-egy mozzanat lerajzolása, vagyis illusztráció készítése.*

7. *Egy-egy olvasmány, vers feldolgozásához művészeti alkotást bemutatni.*

Pl.: 3. osztály: Vásározók, vásárba hívogató olvasmányhoz, vershez.

Képanyag: Barabás Miklós: Vásárra induló román család; Perlmütter Izsák: Vásár Besztercebányán; Deák Ébner Lajos: Baromfivásár; Aba Novák Vilmos: Székely vásár.

4. osztály: A kukorica eredete c. olvasmányhoz.

Képanyag: Munkácsy Mihály: Kukoricás; Koszta József: Kukoricatörök; Hollósy Simon: Tengerihántás.

Házi feladatként is adható, hogy gyűjtsenek művészi alkotásokat olvasmányokhoz, versekhez.

8. *Legyen mesefüzetük, rajzokkal, képekkel.*

Pl.: szereplők, színek — Döbrögi mérges — vörös.

IV. A tantárgyi koncentráció lehetőségének néhány módjáról szoltam. Arról, ahol az anyanyelvi ismeretekre építve oldottuk meg a vizuális problémákat, és arról, hogyan lehet a rajzi ismereteket felhasználni magyarórákon.

A tanulók tudását mélyítjük ezáltal, és az adott ismeretek alkalmazási területét bővítjük. Így a gyermekek forma- és színvilágát, a szép iránti természetes vágyát fejlesztjük tovább. Gazdagodik anyanyelvi műveltségük, esztétikai kulturáltságuk is. Az összefüggések megláttatásával pedig az irodalmi és művészi élmény mélyül el, illetve erősödik fel.

TAKÁCS GÁBOR—TAKÁCS GÁBORNÉ
Budapest

Szöveges matematikai feladatok az alsó tagozaton

A valóság és a matematikai modellek, fogalmak, összefüggések közötti kapcsolat biztosításának nélkülözhetetlen eszköze a szöveges feladatok megoldása. A mindennapi élet problémáinak a matematika nyelvére való lefordítása, a megfelelő matematikai modell megkeresésére a szűken értelmezett realizmuson túlmenően (különösen az alapfokú matematikatanításban) nagyon fontos nevelési lehetőség is.

A szöveges feladatok a matematika valamennyi (tantervi) témárészleténél két fontos didaktikai funkciót töltenek be. Egyrészt a probléma felvetése, értelmezése szöveges megfogalmazást igényel, másrészt a kialakult (vagy kialakulóban lévő) ismereteket célszerű szöveges feladatokban alkalmazni, gyakorolni. Szöveges feladatok rendszeres megoldatása a gyerekek fejlődése szempontjából sokkal fontosabb, mint például a számolási eljárások mechanikus gyakorlással történő készségi szintre hozása, bár ez utóbbi eredménye pillanatnyilag nyilván látványosabb. Mindezekon túlmenően még azt is meg kell jegyeznünk, hogy a nem műveletre vezető szöveges feladatok éppoly fontosak a gyerekek gondolkodásának fejlődésében, mint a számolási műveletekkel kapcsolatos szöveges feladatok.

Első osztályban a műveletekkel kapcsolatos „történetek” eljátszása, kirakása, átfogalmazása (saját szavaikkal), lerajzolása az előkészítés szintje. A műveletek értelmezésének egyik lényeges módja a szöveges feladatként való értelmezés. Ennek előkészítése a tárgyakról, képekről mondott „történetekkel” történik (a gyerekek mondják a történetet). Első osztályban a műveletre vezető szöveges feladatok esetén sem elsőd-